

Валерій МАЛИНА

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ І НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ Мораль і право

Розмірковування «професійного творчого працівника» — члена Національної спілки художників України, доктора мистецтвознавства — з приводу його «нелегітимної» діяльності.

Я вибачаюся за металогічну мову особистого послання чиновникам у збірнику наукових праць, інакомовність у висловлюваннях, народну метафорику, мистецьку образну стилістику. Причина з'явлення такої форми — потреба висловитися з приводу розірваності між професійною творчою діяльністю і «професійною» науковою діяльністю. Справді, чому існує закон «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» і відсутній закон «Про професійну наукову діяльність і наукові спілки»? Чому випускники мистецьких і літературних вузів, при досягненні відповідного рівня кваліфікації, можуть об'єднуватись у творчі спілки, а для всіх інших «фізичних осіб з вищою освітою» держава запропонувала не творчі угруповання інженерів, лікарів, учителів, агрономів, маркшейдерів, банкірів, зоотехніків, економістів, юристів, астрологів, а профільні підприємства, установи, заклади з відповідними посадами. Можливо, саме тому, що літературно-мистецька діяльність є суцього індивідуальною справою і потребує усамітнення в творчій майстерні, кабінеті; у творчому акті, крім знання й уміння, бере участь інтелектуально-художня, з містичною осугою, інтуїція.

Мені цікаво знати про те, чому в Україні член Національної спілки художників України з чвертьвіковим стажем «професійного творчого працівника», визначеного відповідним законом, захистивши спочатку кандидатську, а згодом і докторську дисертації, протягом десяти років залишається в очах чиновників з Пенсійного фонду України нелегітимним науковцем, а тому позбавленим волею начальника обласного управління ПФУ наукової пенсії.

Випадок зі мною — це, насправді, не мені — професійному творчому працівнику — зуботичина, а зухвала насмішка над українською культурою, націо-

нальним законодавством, ляпас гаранту Конституції України, відомче хамство стосовно незахищених верств населення. Ціна злодійкуватих дій цілого відомства, спрямованих на приховане здирництво в середовищі творчої і наукової інтелігенції, непогамовна. Державні посадовці дискредитують не обласного начальника ПФУ, а систему, в якій дипломований доктор наук не визнається науковцем, бо діяв не за регламентами бюрократичної інституції.

Ви, конечно, «науковец», но «не науковец»

Одинадцятий рік я, доктор мистецтвознавства, член Національної Спілки художників України (НСХУ), науковий стаж 29 років із сорокап'яти загального, автор дев'яти монографій і численних наукових статей, одержую не наукову, а мінімальну пенсію за віком. Чому так сталося?

Маю три справжні дипломи (1965, 1973 і 1975 роки) про вищу освіту. В одному з них зазначений і фах мистецтвознавця. Саме ця спеціальність надихнула мене на розвідки з тематики народного мистецтва. Я працював за фахом майже двадцять років в обласному науково-методичному центрі народної творчості (ОНМЦ) спочатку методистом, пізніше — очолював відділ образотворчого мистецтва. 1984 р. запросили до лав Спілки художників СРСР. З 1990 до 1996 р. очолював Миколаївський обласний осередок Національної Спілки майстрів народного мистецтв України (НСМНМУ).

З часом зібрані мною матеріали склали основу кандидатської дисертації, яку я і захистив 1999 р. у Львові, тобто став кандидатом наук в результаті наукової діяльності в тих установах, на тих посадах, за тими творчими спеціальностями, що споріднюються між собою: народна творчість — відділ образотворчого мистецтва — Союз художників СРСР — Національна Спілка художників України — обласний осередок НСМНМУ — «Народне мистецтво Півдня України» (тема дисертації) і науковий ступінь — кандидат мистецтвознавства, спеціальність по захисту дисертації 17.00.06 — декоративне і прикладне мистецтво — монографія «Народне мистецтво Півдня України».

Нагадую, що в пункті «б» ст. 56 Закону України «Про пенсійне забезпечення» йдеться про те, що «творча діяльність членів національних творчих спілок зараховується в стаж роботи незалежно від сплати страхових внесків». І далі, можливо, найсуттєвіше: «у цих випадках стаж творчої діяльності встановлюється секретаріатом правлінь творчих спілок республіки, починаючи з дня опублікування твору даного автора». Моя перша наукова публікація з'явилась у першому числі ваківського часопису «Народна творчість та етнографія» у 1978 р. і називалася «Традиційне народне мистецтво Миколаївщини». Відповідна довідка про цю та інші наукові публікації була своєчасно представлена до ПФУ, однак і цього виявилось замало.

Наукові заняття члена національної творчої спілки згальовані в Україні і сприймаються чиновниками з ПФУ, як забаганка, каприз, примха, витребеньки чи то навіть дур. З цього приводу, автору цих рядків обласний пенсійний начальник прямо заявила: «Єслі кождому желающому давать науковую пенсію, то кождий дворнік оченъ скоро начнють пісать дисертації, а страна етого допустить не может. Вот поетому ви хотъ і науковец с дипломом доктора наук, но для нас ви — простой громадин, хотъ і с «корочками». Поетому ми вам і далі мінімальную пенсію. А еслі што не нравіца, подавайте на нас, то есть на государство Україна, в суд. Не думаю, што ми проіграєм». Тут, переконаний, ми є свідками парадоксального мислення, коли все перевернуте з ніг на голову. Спотворення букви й духу Закону, алогізм в думках і діях, підміна понять, замовчування колізій або їх інтерпретація на власну користь розкриває сутність не формалістів з ПФУ, а юридично-правовий статус держави в її ставленні до своїх громадян.

Цікаво, з огляду на заявлене «кождий захочет», познайомитися з дипломованим кандидатом, а ще більше — з доктором наук, котрий, працюючи, скажімо, в тому самому ЖЕКу, займавсь протягом десяти років, у вільний від комунальних справ час, дослідженням творчості Ігоря Стравінського, в тому числі авторських партитур композитора, написав цікаву дисертацію, успішно її захистив, а після присудження наукового ступеня, продовжив би махати вініком. Чортзна-що! — вигукнете ви. Так не буває. Помиляєтесь, буває.

Місцеві ратоборці з патентом на чин товмачів законів України «переспівали» мою майже тридцятирічну творчу діяльність не як наукову, а «для власного задоволення». І все через те, що не мав «наукової» посади. Скажімо, членство у Спільці художників СРСР, відмічене у трудовій книжці, не відкинули як творчу роботу, припасували до загального трудового стажу, однак усі мої наукові розвідки, публікації у профільних часописах, видані друком книжки відкинули геть, тому що робив усе це, буцімто, за межами «наукових» посад.

Зі мною відбувається те саме, що колись з кіногероем Деточкіним: «Он, конечно, преступник, но не преступник» та інвалідом з України, котрий мав право на безкоштовний автомобіль: «Ви, конечно, імеете право на безкоштовний автомобіль, но ви его не получите, потому, что ето право на вас не распространяется». З пережитого особисто: «Да, ми знаєм, что ви работали в науковометодічном центре народного творчества і ето — прямая гарантія вашей науковой пенсії. Но ми получили факс о том, что с вашего Центра на прошлой неделе сняли (?) слово «науковий»; по этой причіне ви для нас не науковец, а просто пенсіонер с дипломом». Відтворивсь у пам'яті і почтальон Печкін з його відомим монологом: «У меня есть посылка для вашего мальчи́ка, но я вам ёйю не дам — у вас документов нету».

Естетика неуцтва

Уїдливі чиновники з ПФУ, час від часу питають у члена національної творчої спілки: «А працюєте-то ви где? Ну, в смисле, где трудовая книжка лежить? Єщю не понимаєте? — Я спрашиваю, где платілі страховіє внескі? Ах, не платілі! Вичорківаєм ваші вольніє хлеба із трудового стажа». І викреслювали спочатку. Це вже потім, коли почав самостійно вивчати відповідні закони, поправки, роз'яснення, я тикав пальцем у рядок і пан чиновник «великодушно» погоджувався: «Ладно, пойдьом вам навстречу і захищам ваше членство как обичную работу, но не науковую, потому что, самі понимаєте, книгі, статті может пісать каждый, а вот, как ви говоріте, «викладать» — не у всех получаетца. Ви ж не доцент? Кстаті, а почему ви не доцент, еслі кандидат?»

Як це можна коментувати?

Зверхнє ставлення окултурених чинодралів з периферії до інтелектуальної і мистецької діяльності, провінційне хамство з боку державних службовців до професійних творчих працівників і визнаних Вищою атестаційною комісією вчених, спричиняють найближчим часом не тільки нігілізм, невіру в інтелектуально-творчий потенціал нації, скепсис по відношенню до наукової діяльності як такої. Що можуть подумати, сказати і зробити завтрашні випускники шкіл, нинішні студенти, аспіранти, прочитавши це наукове есе? Чи варто було, пане професоре, «корчитися» три десятка літ, щоби на схилі віку вас — дипломованого доктора мистецтвознавства — державні чиновники обізвавали «байстрюком»?

Чи отримує канцелярист з пенсійного відомства задоволення від того, що в естетично-хамський спосіб принижує того самого доктора наук, доводячи, що не ВАК визначає науковість його діяльності, а тільки він — інспектор ПФУ: «Успокойтесь, господін науковец! Нікто у вас не отнімаєт ваші книгі, статті, дисертацію, діплом. Конечно, ви есть шіроко ізвестний в узком кругу спеціаліст, говорят, єдинственный в нашей області по етому профілю знаній, но вот с науковими посадами — а ето главное в нашем деле — у вас, уважаемый, как здеся говорят: «Не склалося». Чи комплексує він, усвідомлюючи власний статус дрібногo крющодера, коли намагається применшити соціально-професійну роль висококласного спеціаліста? І справа, думається, тут не в прихованому здирстві: «можу так (за винагороду) розтлумачити цю статтю закону, а можу (без винагороди) і не так!», а в сатисфакції від того, що йому подарована влада над законом. І над людськими долями. У першому випадку чиновники шукають статті, аби призначити наукову пенсію, тому що їм дали. У другому — доктору наук не призначили наукову пенсію, тому що він не дав.

У кожному законі, «за конвенцією» та з метою «економії мислення», його творці й користувачі домовляються про поняття (терміни).

У філософському аспекті поняття «наука» орієнтується на критерії розуму і включає в себе як діяльність по здобуванню нового знання, так і її результат — суму одержаних до цього моменту впорядкованих знань, котрі формують у сукупності наукову картину світу. На відміну від іншої роботи, результат якої, зазвичай, стає відомим завчасно, наукова діяльність передбачає, прогнозує і гарантує прирощення нового знання. Ось чому наука діє як сила, що революціонізує і стимулює інші види діяльності.

Що таке «науковець», «наукова діяльність» за версією ПФУ? Це, передовсім, посада без будь-яких застережень щодо результатів наукової діяльності. Однак за буквою і духом закону, така практика має завершитись написанням і захистом кандидатської чи то докторської дисертації. За інших умов цей процес може називатися артистичною, творчою, педагогічною, мистецькою, політичною або ж зовсім просто — трудовою діяльністю. І тільки атестований ВАКом спеціаліст з науковим ступенем насправді є науковцем, а вся його діяльність, що передувала захисту, має назву наукової.

Посада — службове становище, пов'язане з виконанням певних обов'язків у якій-небудь установі, на підприємстві і т. ін. Це також місце, пост, повинність, портфель. Тобто, якщо крісло науковця виявляється випадково вільним, то ніхто, крім визначених цією посадою людей, не має права займатися науковою діяльністю. Тобто права фахівець офіційно не позбавляється, однак результати цієї діяльності, навіть якщо це буде планетарне відкриття, офіційно буде встановлено започаткування нової галузі наукових знань, ПФУ не визнає. Скажімо, автор цих рядків, у Висновку спеціалізованої вченої ради Д 64.807.01 Харківської державної академії культури щодо його докторської дисертації, іменується фундатором нового наукового напрямку — ставрології.

ВАК через експертні оцінки роботи підтверджує наукові результати, видавши здобувачеві відповідний диплом, а чиновник з ПФУ у письмовому вигляді підтверджує вкотре, що моя діяльність не була і продовжує не бути законною, бо я писав, друкувався, захищався за межами наукових, визначених законом та інкорпорованих ПФУ, посад. Тобто я, хоч і дипломований спеціаліст вищої кваліфікації, однак перебуваю на узбіччі суспільно корисного життя.

«Должність» передбачає обов'язки, спричинені якимось обставинами чи то станом. Які принуки виникають перед людиною на науковій посаді в Україні? Ходити на службу з дев'ятої до шостої? Видавати «на гора» квазінаукові думки на трьох сторінках щоденно про європейські стандарти в освіті, двомовність у навчанні, тестування, роль і місце Леніна, Мазепи, Єльцина, Бандери, Путіна у становленні української державності? Щось винайти для підвищення врожайності гороху? Смішно. Це там, за кордоном організують «силіконові долини», на які запрошують учених, щоби ті, коли їм заманеться, розмірковували «про

своє» і робили те, що цікаво. Це потім, з часом воно виявиться потрібним для промисловості, сільського господарства, комунікацій, гуманітарної сфери; наука має випереджати буденність, зайнявши місце нагальної потреби у суспільному житті.

Як спрягається творча діяльність з науковою?

Творча спілка в Україні — це добровільне об'єднання людей за професійним інтересом з метою створення й оприлюднення творів. Національна спілка художників і мистецтвознавців України (НСХУ) — одна з них. Кожний член цього об'єднання з числа живописців, графіків, скульпторів, майстрів декоративно-прикладного мистецтва має професійну освіту і, працюючи за науковими методиками і власною інтуїцією, створює оригінальні композиції. Мистецтвознавці висловлюються в наукових часописах з приводу художньо-естетичних подій, творчо-експериментальних процесів, загальноукраїнських виставок, діяльності конкретного художника тощо. Мистецтвознавець — член НСХУ — професійний діяч, для якого перебування в Спілці — щоденна, хоч і творчо забарвлена, робота. За діючим Законодавством України йому не заборонено займатися, крім творчої, ще й науковою діяльністю. Тобто є неписане право поєднувати творчу роботу з науковою. Це так само як не забороняється «примиряти» питома педагогічну діяльність з науковою, причому не тільки в вишах, а хліборобську практику — з високими теоріями про врожайність за межами сільгоспакадемії. Рівень науковості визначеної долею посади має визначати майбутній учений, його наукові публікації, дисертація, офіційні опоненти, спеціалізовані вчені ради, ВАК України, а не урядник з ПФУ.

Чи є, на думку чиновників з ПФУ, творча діяльність разом з тим науковою, якщо людина перебуває на творчій посаді мистецтвознавця, зі статусом творчого працівника, закріпленого, зокрема, Законом України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки». У преамбулі цього закону визначається соціально-моральний статус творчих працівників, встановлює правові, економічні та організаційні засади діяльності творчих спілок у галузі культури та мистецтва. Зокрема, термін «професійний творчий працівник» Законодавець вжив у такому значенні: «це — фізична особа, творча діяльність якої становить її основне заняття, що завершується створенням і оприлюдненням творів або їх інтерпретацією в галузі культури та мистецтва і є головним джерелом її доходів, незалежно від того, має вона чи не має будь-які юридично оформлені трудові відносини». А творча діяльність у вищенайменованому Законі визначається як «індивідуальна чи колективна творчість професійних творчих працівників, результатом якої є твір чи його інтерпретація, що мають культурно-мистецьку цінність».

Нагадаю, що термін «наукова діяльність» вживається у Законі «Про наукову і науково-технічну діяльність», як «інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань». А в Законі «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» творча діяльність (варто вчитатися!) — як «індивідуальна або ж колективна творчість професійних творчих працівників, результатом якої є твір чи його інтерпретація, що мають культурно-мистецьку цінність». Отже, наукова діяльність — це інтелектуальна (тобто розумова) творча діяльність, спрямована на прирощення нових знань, а творчий процес — не є науковим, бо використовує не раціональний (науковий?) розум, а інтелектуальну, часом містичну, інтуїцію. Причому, «професійний творчий працівник» діє не за законом про наукову діяльність, а за «законами краси». Можливо, тому й не поєднуються між собою в жодних енциклопедичних виданнях поняття «науковий» і «мистецький», бо взаємозамінні, взаємопов'язані, взаємозумовлені, взаємоузгоджені.

Чи передбачає «вільний вибір» право на легітимну наукову діяльність? Якщо законом не заборонено поєднувати творчу діяльність з науковою (що не заборонено, те дозволено), то чому перебування на творчій посаді художнього критика у творчій спілці не зараховується до наукового стажу, за умов, якщо мистецтвознавець захистив кандидатську (докторську) дисертацію? Де ще можуть професійні мистецтвознавці, музикознавці, літературознавці, театрознавці займатися питома науковою роботою, крім галузевої творчої спілки?!

Відкидання моєї наукової діяльності в Україні є закономірним, але тільки з погляду чиновника з ПФУ, котрий, посилаючись на зумисно викривлені положення «юридичного вінегрету», застосовує прийом заперечення того, про що не йдеться у відповідних законах. Взаємообумовлене висловлювання: «Член творчої спілки не обіймав наукові посади» має логічне, з погляду тлумача закону, продовження: «Він (тобто я) онтологічно і за статусом не здатний займатися науковою (інтелектуальною) діяльністю». Тут варто додати, що і наукова діяльність не може бути творчою, однак термін «наукова діяльність» (ст.1) визначається Законодавцем, як «інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань». Залишається визначити тільки місце, в якому може здійснюватися творча (мистецька?), а в якому наукова діяльність.

З іншого боку, хіба професійні мистці творять не за правилами, канонами, заведенцями, приписами, нормами?! Хіба мистецтвознавці висловлюються з приводу художнього процесу, його результатів не за законами наукової аргументації та інтерпретації?! Правда, перші і другі мають це робити не на перерахованих Законодавцем «наукових» (не «творчих»?) посадах, тобто не на автопідприємстві, кондитерській фабриці, житловій конторі, науково-дослідному інституті водного господарства, навіть не в Пенсійному фонді України, а в утвореннях, що мають відношення до професійного мистецтва: творчих майстернях, виставкових

і кіноконцертних залах, архітектурно-будівельних комплексах, друкованих профільних виданнях тощо. Такою є специфіка творчого і, разом з тим, питомо наукового процесу.

Як сталося, що організацією, впровадженням і впорядкуванням наукової діяльності в Україні займаються Вища атестаційна комісія при Кабінеті міністрів (ВАК), Міністерство освіти і науки України (МОН), а її результати оцінює Пенсійний фонд України (ПФУ), виставляючи при виході вченого на пенсію за віком придумані ним бонуси-роки сидіння на «наукових» посадах як основоположні?

Наукова пенсія? — менше мінімальної!

Хто мені відшкодує за сто двадцять місяців недоотриману суму пенсійних виплат? Хіба може бути таке, що моя «наукова» пенсія виявиться в Україні менше мінімальної?! І це за умов — три вищі освіти, доктор наук, «дитина війни», сорок п'ять років трудового стажу, вийшов з лав КПРС у 1967 р., старший лейтенант запасу.

Засвідчити власну помилку — справа не з простих. Професійну недбалість рідко хто визнає. А вчинити службовий підлог з обов'язковою компенсацією потерпілому, як того вимагає пенсійне законодавство, і зізнатись у цьому! — Хто на таке погодиться?!

Будемо відвертими: чимало проблем виникає в Україні через низьку вербальну культуру її громадян. Підґрунтям поняттєвого безладу виступає українсько-російська двомовність. Її наслідки — в текстах законів, в рішеннях судів, інструкціях, регламентах, навіть у мовних версіях Св. Письма. Небезпека виникає не на побутовому рівні, коли багатозначні смисли визначаються частіше інтонаціями, контекстами, інтерпретаціями, а на законодавчо-регламентному, коли один і той самий термін тлумачиться з російськомовних та україномовних, оманливо схожих між собою, лексично-синтаксичних позицій. Приклади? Нинішня політична ситуація в Україні — через суперечливі прочитання і тлумачення положень її Конституції; моя пенсійна справа — через різночитання відповідних законів України.

Лінгвістична розхристаність — одна з причин конфліктів у соціально-політичному житті країни. Якщо в науковій сфері та її сегментах поняттєво-категоріальний апарат приведений до європейських стандартів і не передбачає етнокультурних тлумачень, то в «хаотичних» галузях знань, у нашому випадку — «правилах по щомісячному грошовому забезпеченню громадян у разі старості чи то інвалідності» — інтерпретація «тупому доценту» положень закону, у нашому випадку — про наукову діяльність — покладається на соцзабез. Не на висококласних спеціалістів у галузі права, не на науковців, а на людей, для котрих

наукова діяльність визначається, *de jure*, виключно посадами в галузевих інститутах НАН України і причетністю до викладання у ВНЗ.

Доктор наук, однак не вузівський викладач, за «науковим» тлумаченням начальника райуправління ПФУ в Центральному районі Миколаєва, займається коніками. Так, у вільний від копання ям чи то тесання хрестів, для власної надоби «змайстрував» тексти, для вибриків і примхи друзяк надрукував їх і ще — «Во, наглець!» — вимагає від «їх любимої» держави, а точніше від сторожових з ПФУ, наукової пенсії!

А ось як розтлумачила мою наукову діяльність Спеціалізована вчена рада Д 35.103.01 Львівської академії мистецтв після захисту у червні 1999 р. кандидатської дисертації «Народне мистецтво Півдня України. Кінець XIX — початок XX ст.»? Ця робота, за висновком СВР, є «одним з перших ґрунтовних наукових досліджень, присвячених народному мистецтву українського півдня. Довший час самотній, унікальний культурою, різновидами народного мистецтва цей великий регіон залишався в полі зору лише окремих дослідників, які присвячували йому переважно наукові статті. Саме тому спеціалізована рада зазначає роль дисертаційної комплексної роботи В. В. Малини, яка піднімає південноукраїнську культурно-мистецьку проблематику на найвищий рівень. Основні положення дисертації, викладені здобувачем у виступі, відповідях на зауваження опонентів, провідної установи, рецензентів, підтвердили актуальність, наукову новизну і практичне значення дослідження. І далі, основними результатами дисертації слід вважати:

- здобувачем здійснено практичне і теоретичне опрацювання великого культурно-мистецького матеріалу південноукраїнського регіону, значна частина якого вперше вводиться в науковий обіг;
- дисертація органічно пов'язана з великим корпусом наукових публікацій, здійснених ним упродовж 20 років наукової діяльності;
- теоретичні висновки дисертації вичерпно підтверджені ілюстративним матеріалом, який має незаперечне наукове значення;
- результати дослідження мають науково-практичне значення, а його результати мають перспективу застосування у мистецтвознавчій, освітній та музейній галузях.

В останньому абзаці, здається, міститься пряма відповідь на питання про взаємодію творчої і наукової діяльності саме в галузі мистецтвознавства.

29 жовтня 2009 р. у Висновку СВР Д 64.807.01 Харківської державної академії культури щодо дисертації Малини Валерія Васильовича «Кам'яні хрести в Україні. XVIII–XX ст.», поданий на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 — теорія та історія культури, було зазначено й таке: «Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що основні його висновки і теоретичні положення є

значним внеском у наукову думку в галузі теорії та історії культури і мистецтвознавства. Узагальнені й систематизовані існуючі знання про кам'яні хрести, започаткований новий науковий напрям в культурології — ставрологія; фактологічний матеріал і висновки дослідження можуть бути використані в галузі теорії та історії культури, у подальших дослідженнях українських художніх традицій; у навчальному процесі при викладанні дисциплін, спрямованих на професійну підготовку мистецтвознавців та культурологів».

У виступі офіційного опонента моєї роботи у Харкові доктора мистецтвознавства Р. В. Захарчук-Чугай було зазначено: «Гідна подиву багатогранна дослідницька робота Малини Валерія Васильовича; матеріали для дисертації він збирав, упорядковував більше тридцяти років. Основне джерело його дослідження — польові матеріали, зібрані під час експедицій, проведених з 1978 по 2009 роки». Ми тут свідомо підкреслюємо відтинок часу, протягом якого відбувалася робота по систематизації польових, архівних матеріалів, опрацювання літератури з тематики дослідження; у всіх цивілізованих народів така діяльність має назву наукової, в Україні — шалапутної.

«Я чхать хотела на ВАК»

Як сталося, що ПФУ перебрала на себе функції тлумача законів, фактично переродившись у філію Конституційного суду України? Відповідь, думаю, проста: там, де формуються велетенські фінансові бюджетні потоки, там зростає бажання їх контролювати під прикриттям віртуального законодавства, вкорінюється бюрократичне свавілля і пефеушна субкультура, з'являються паразитарні державні і профспілкові комісії «по тлумаченню і роз'ясненню», юридичні контори по врегулюванню пенсійних справ, відповідне лобі на всіх щаблях влади. До прикладу, розмиті, нечіткі, неоднозначні, а то і просто нікчемні визначення таких понять, як «наукова діяльність», «наукова робота», «вчений», суперечливість у їх взаємодії з іншими законами, прямо прикликають шахраїв до ошуканства.

Рівень інтерпретаційної культури чиновників з пенсійного фонду України є вкрай низьким, аргументація свідомо примітивізується, висновки спотворюються. Наприклад, аргумент не на користь дипломованого «безприв'язного» доктора наук: «Будь-який науковець — це, передовсім, посадовець. Отже, за межами «наукової» посади наукова діяльність, як така, неможлива. А тому доктор наук — член творчої спілки є нелегітимним ученим і не має право на соціальний захист і преференції».

Чи повинна мати ознаки науковості аргументація керівника обласного управління ПФУ, інших чиновників цього відомства при доведенні доктору мистецтвознавства, що він є «несправжнім» доктором наук і його диплом державного

зразка, що засвідчує найвищий рівень його кваліфікації, є фальшивим? За логікою тлумачів діючих у нас «правил співжиття і норм поведінки» зовсім не треба знати національне законодавство з цієї проблематики, а тим паче вимоги ВАК України щодо наукової діяльності, аби одним порухом «зрівняти з землею» інтелектуальну і художню творчість.

Чому так легко впроваджується у практику пенсійного забезпечення юридична казуїстика, грубо попираються права на законні пенсії, чому без будь-яких наслідків для себе заіграшки помиляється на свою користь чиновник з райуправління ПФУ? Чому 43 роки стажу він вважає за 41? Перераховуємо разом, виходе 43. Пізніше не дописує останні два роки викладацької діяльності в університеті. Сьогодні трудовий стаж мав би складати 45 років, а за підрахунками соціокультурної дами — ті самі 41. Збурений, а в неї ніякої встидливості («ну, не досмотрела! А Ви что, не ошібаєтесь?»). Кажу, що помиляюсь, як і ви, однак своєчасно і з вибаченнями виправляюсь. Не реагує.

Прихожу через місяць, переглядаю (вже з іншою людиною) свою пенсійну папку і бачу, що нічого не виправлено. Глуха стіна. Відчай. А в кабінетах, як і сім років до того, російськомовна попса, кава, цукерки, чаї, подарунки від удячливих пенсіонерів. І черги, черги.

Куди зникла інформація з аналізів ПФУ про сплату страхових внесків мною на посаді(!) голови обласного осередку НСМНМУ? Чому це не можна з'ясувати через Мінфін України, через обласні осередки в інших регіонах України, де збереглися документи про їх статутну діяльність (Миколаївський осередок СМНМУ самоліквідувався з причини нефінансування з Києва) і «за аналогією» відтворити фінансові параметри місцевої організації? Державні утриманці з ПФУ мають необмежені повноваження, однак розбазарили сумління. А можливо заохочення? Яким воно має бути?

Скільки треба дати чиновнику, аби дістати наукову пенсію чи то кабінет?

Кмітливий посадовець рідко ризикує. Не береться за «глухарі». Там, де дірки в законах, правові колізії, неоднозначні тлумачення, брак знань, інформації, там і бюрократ з відповідними послугами.

Моя пенсійна біда полягає в тому, що я нічого чиновникам не пропонував, аби ті, порадившись на «спеціалізованій вченій раді», записали мене з відповідними атрибутами до клану науковців. Це нічого, що моя пенсія може виявитися менше мінімальної, зате «наукова». Мене сусіди, друзі питають, знаючи що я — доктор наук: «І яка ж у тебе пенсія? Мабуть, наукова?!» — «Аякже», — відповідаю. А сам — очі долу, бо держава через своїх проводирів оцінила мою сорокап'ятирічну науково-художню роботу як «внесок пропадала».

Суверенна Україна задекларувала шанобу й турботу про вчених, художників, композиторів, письменників і навіть художніх критиків, аби останні «кристикували» обманників, хапуг, бездар і всяких інших пройдисвітів і дурисвітів від мистецтва. Якщо про це сказати метафорично, то «дрімливі карасики» це — художники, «кровожерливі» щучки — критики, а безгрішні в'юнкі червонопері риби з гострими зубками (піраньї?) — трудолюби з ПФУ.

Нинішній Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» юристи писали під себе, аби завжди мати роботу, пов'язану з тлумаченням, свідомо закладених законодавцями суперечливих положень закону, вивисуючи на судових засіданнях одних і принижуючи інших. Чи не тому закон про науку так програє за всіма показниками нормативним документам ВАК, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2007 р. № 423, що їх готували для міждержавного використання саме незалежні науковці, а не юристи на державних посадах.

Чому ПФУ не зніціював зміни до Закону України «Про наукову та науково-педагогічну діяльність» після інциденту, що мав місце десять років тому, коли дипломований кандидат наук, член творчої спілки не був визнаний його чиновниками як науковець і йому було відмовлено в «науковій» пенсії? Чому сьогодні чиновники не волають про несправедливість уже щодо дипломованого доктора наук?

Існуючий закон про наукову діяльність заохочує довготривале перебування на посаді науковця — не менше двадцяти років, аби мати преференції при виході на пенсію і зовсім не заохочує на результат цієї діяльності, скажімо за межами державних посад, субсидій, дотацій, стипендій тощо. Для України важливою ознакою наукової діяльності є результат: винахід, відкриття, новація, вдосконалення, дисертація, книга, а не протирання штанів на «науковій» посаді. Практика оцінки результатів наукової роботи в Україні з боку ПФУ зорієнтована на коптіння за державний кошт. Цікаво, скільки щорічно таких посадовців з фальшивими довідками перебування на наукових посадах відправляються на «науковий» відпочинок за рішеннями чиновників з ПФУ? Скільки коштує таке рішення фальшивому науковцю?

Вміти чи знати?

Питомою рисою атестованого науковця є висока знаннева культура. Він знає як народжується і формується вміння як таке. Знає причини і передбачає наслідки тих чи інших дій, акцій, вчинків. Уміє за допомогою наукових понять і категорій точно передати тому, хто читає чи слухає, очевидні чи то приховані смисли «повідомлення».

У преамбулі Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» зазначається, що «наука є джерелом економічного зростання і невід'ємною

складовою національної культури та освіти», а наукова діяльність визначається як «інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань». Цікаво порівняти визначення творчої та наукової діяльності у законах «Про професійних творчих працівників...» та «Про наукову діяльність...». Законодавець пов'язує наукову діяльність з «інтелектуальною творчою діяльністю», однак в іншому законі поняття творчої діяльності фактично не розкривається: «творча діяльність — індивідуальна чи колективна творчість професійних творчих працівників. І все. Творчість — це є, мовляв, творчість, а не «вища форма людської діяльності». Хіба творча діяльність позбавлена наукового підґрунтя, не спрямована на прирощення нових знань! Але знань про що? Про цілісність світу через багатоманіття, про упредметнені образи абсолюту, про творення за аналогією тощо. Чому Законодавець не використав наукові дефініції, що визначають творчу діяльність в її різних аспектах? Чи виникли б семантичні різночитання, юридично-правові колізії при інтерпретації текстів цих законів, якщо б у Законі «Про наукову діяльність...» «науково-педагогічна діяльність не називалася «педагогічною діяльністю у ВНЗ», а «науково-організаційна діяльність не спрямовувалася би на методичне (?), організаційне забезпечення наукової діяльності». Чому банальне викладання в ВНЗ вважається не просто педагогічною діяльністю, а науково-педагогічною, а робота чиновника-координатора йменується як науково-організаційна, Адже будь-яка робота сьогодні має науковий складник. Хіба підмітання в галузевому інституті академії наук оцінюється за науковими методиками?

Причина непорозуміння — визначення поняття «вчений». За логікою, до цієї категорії громадян України має бути віднесена виключно особа з дипломом кандидата чи то доктора наук. Усі інші, причетні до наукових установ і закладів — наукові чи то педагогічні працівники. У діючому ж законі «вчений — фізична особа, яка має вищу освіту і причетна до процесу фундаментальних (прикладних) досліджень та їх результатів». Якщо людина протягом двох десятиріч років обіймала «наукову» посаду, але не мала очікуваних результатів, вона, за визначенням чиновників, заслужила «наукову» пенсію. А якщо у творчій майстерні закладені підмурки нової наукової галузі знань і це визнає експертна рада ВАК, то отримати правовий статус науковця з відповідними перевагами пенсійний фонд України не дозволить.

В остаточному варіанті Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» задеклароване моє право, як професійного творчого працівника, на оплату праці відповідно до професії (мистецтвознавця), кваліфікації (доктора наук), особистого трудового внеску (започаткування нової галузі наукових знань ставрології) та пенсійне забезпечення згідно з законодавством України. Спотворення у визначенні термінів — «творча діяльність — це творчість

творчих працівників»; неясність формулювання — «професійний творчий працівник користується правом на належні умови праці, пенсійне забезпечення згідно з законодавством України» проваюють непорядних чиновників з ПФУ до прихованого, а то й прямого здирства через інтерпретацію того чи іншого суперечливого положення закону. В жодному із законів України не записано, що професійний творчий працівник не має право займатися науковою діяльністю. Але в Законі «Про наукову діяльність...» це право не гарантоване; в Україні всі державні посадовці, якщо йдеться про захищену дисертацію кандидата (доктора) наук, мають гарантоване право на наукову діяльність, вірніше на її результат, а професійний творчий працівник, творчу посаду якого визначив статут творчої спілки, навіть після затвердження його відповідним державним органом, не має. Знову ж, не за логікою, а за інтерпретацією крутихоста з пенсійного фонду.

Що сьогодні важливіше: знати чи вміти? Про «здатність» природи являти дива дивні знають усі. Господь дав життя всьому тому, що витворив на землі і «скинув з неба». Наші знання про Всесвіт переважають те, що вміємо робити руками. Звичайні бджоли, пташки, павуки, равлики, дерева, рослини, на перший погляд, більш талановиті і працюючі, ніж ми. Жива квітка, стиглий пахучий плід, павутиння, помешкання для птахів, стільники з медом, перлова скойка це — художньо-естетичні витвори первохудожника. Вирізаючи з дерева коняку або цапа, партачі тільки збільшують поголів'я одомашнених тварин, бо не навчені показувати ціле через частину, загальне через поодиноке.

Від кого треба захищати науковця і творчого працівника?

Чи зміг би я, перебуваючи на «науковій» посаді в державній установі чи закладі, навіть як мистецтвознавець, але з чітко визначеними службовими обов'язками, досліджувати в атеїстичній Україні народне кам'яне хресторобство? Сто раз «ні», тому що саме через фотографування й замальовування кам'яних хрестів на сільських цвинтарях мене неодноразово викликали в обком партії. Цікавилися моєю діяльністю в цьому напрямі «совецькі чекісти». І справа не в тому, що християнські пам'ятники були двадцять років тому неактуальні для тодішньої ідеології; майже всі хрестокамені були позбавані саме після набуття Україною незалежності, коли українці висмикнулися з тоталітарних обіймів, повернулися до рідної мови, культури, народних традицій, усталених релігійних цінностей. Такою є дійсність; часто разом з чужинським, при оновленні, виплескується й материнське.

А тепер звернемося до аргументації чиновників з ПФУ, як посередників між законодавцем-державою-особистістю, з приводу «ненауковості» в діяльності «професійного творчого працівника» (ПТП) після успішного захисту ним канди-

датської, а згодом докторської дисертацій, одержання ним відповідних дипломів. Прочитуємо уривки з листа на моє ім'я після звернення до головного управління ПФУ в Миколаївській області за роз'ясненнями, чому мені, тодішньому кандидату наук, нарахована з 15.06.2000 «звичайна мінімальна» — 74 грн. 70 коп., а не «наукова мінімальна» (за віком) пенсія. Мова тоді й пізніше йшла тільки про формулювання виду пенсії — звичайна чи наукова, а не про суму грошового забезпечення.

У листі на трьох аркушах від 21.11.2005 за підписом начальника управління Н. В. Єфремової, зокрема йшлося: «До стажу наукової роботи зараховуються періоди роботи на посадах наукових працівників підприємств, установ, організацій тощо усіх форм власності, перебування на яких дає право на призначення та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до статті 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та періоди роботи осіб, які мають науковий ступінь на посадах за спеціальністю відповідно до групи спеціальностей галузі науки, з якої присуджено науковий ступінь, з дня зайняття посади за цією спеціальністю». Я питав у своєму листі обласного начальника ПФУ, чому моя шістнадцятирічна діяльність професійного творчого працівника — члена Національної спілки художників України, після мого захисту кандидатської дисертації разом з шістнадцятирічною роботою в штаті обласного науково-методичного центру народної творчості та п'ятирічною (в штаті) роботою на чолі обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України були знікчменені, зігноровані, відкинуті, а вона — про посади «наукових працівників».

Коли ж дійшла справа до наукового ступеня кандидата мистецтвознавства, про який усі чиновники ПФУ повідомляють мені скоромовкою, то виявилось, що я мав «документально» підтвердити «20-річний період роботи за спеціальністю відповідно до групи спеціальностей галузі науки, з якої присуджено науковий ступінь». І тут читаємо найцікавіше (зберігаючи синтаксис, орфографію та пунктуацію): «Згідно записів трудової книжки до роботи за спеціальністю (за умови офіційного ствердження цього факту) можливо віднести такі періоди безперервної роботи (йде перерахування посад з 1968 до 1996 р.). Виявляється, що запис тридцятирічної давності у трудовій книжці потребує підтвердження вже неіснуючої юридично установи, а «науково-методичний центр народної творчості» ПФУ з невідомих причин не визнає як «науково-методичний», бо не потрапив з чиеїсь вини до переліку «державно-наукових», а тому стаж на відповідних посадах в ОНМЦ, навіть після отримання наукового ступеня, не зараховують як науковий. Впадає в око зауваження «можливо віднести», тобто суб'єктивно вирішити, якщо...

Відповідно до національного законодавства Вища атестаційна Комісія при Кабінеті міністрів України саме за результатами наукової діяльності (публіка-

ції, книжки, прилюдний захист докторської дисертації), а не за двадцятирічне обіймання «наукових» посад без наукових «наслідків» в державній установі, присудила мені науковий ступінь доктора мистецтвознавства і видала диплом державного зразка, засвідчивши рівень кваліфікації мене як ученого. Останній визнала Академія мистецтв України, наукова громадськість, керівництво мого університету, в якому я готував до захисту дисертацію, де я працюю на відповідній посаді нині як визнаний державою «спеціаліст вищої кваліфікації».

За яких умов сільський учитель або агроном може стати «науковцем»?

Нам не вдалося здибати діючих законів, включно з «пенсійним», «творчим» і «науковим», в яких би заборонялася чи то не схвалювалася наукова діяльність на будь-якій посаді або ж за її межами (для членів творчих спілок). Більше того, держава «турбується про правовий, соціальний та професійний захист творчого працівника». Ось тільки в який спосіб, якими методами — залишається таємницею. Реальна ситуація: член Національної спілки художників України, доктор мистецтвознавства виявився, за бажанням обласного керівництва ПФУ, не просто соціально і професійно незахищеним, його право на наукову діяльність та її результати були брутально, під прикриттям законодавства, впосліджені.

Оцінювати процес, результати і стаж творчої або ж наукової роботи кожного професійного творчого працівника, дипломованого вченого має не ПФУ, а художньо-експертні ради при творчих спілках, спеціалізовані вчені ради при вищих навчальних закладах відповідної акредитації, Вища атестаційна комісія України. Пенсійний фонд має якомога швидше відскочити від «корупційного корита», біля якого і відбувається атестація, тільки не творчих і наукових працівників, а чиновників з ПФУ. Поле діяльності Фонду — загальний трудовий стаж заявника, еквівалент зарплати претендента для нарахування пенсії, соціальний комфорт пенсіонера. І, безумно, координація грошового забезпечення, якщо пенсіонер реально працює, заробляє більше, перераховує відповідні внески до ПФУ.

Інтерпретуючи мою трудову діяльність за межами «наукових» посад, ПФУ тим самим створила віртуальну реальність, в якій я, як «фізична особа з вищою освітою», насправді ніколи не перебував і не збирався перебувати хоча б тому, що моя творча і наукова спеціальності не передбачають «посадових обіймань». Я підготував до захисту спочатку кандидатську, а з часом і докторську дисертацію, успішно їх захистив, саме тому, що не перебував на «наукових» посадах в державних установах.

Ще один нюанс, пов'язаний з так званою науковою діяльністю. Відомо, що велика кількість аспірантів в Україні не захистила і продовжує «не захищати»

кандидатські дисертації. Однак усі вони, перебуваючи на «науковій» посаді, отримували аспірантські стипендії, їм зараховувався стаж «наукової діяльності». Те саме відбувається і з докторантами, однак і вони, при невідповідних до захисту дисертаціях, при відмовах ВАК у видачі диплома доктора наук, перебуваючи на державній посаді, справно одержували заробітну платню і продовжують це робити за фактично невиконану, тобто за зовсім ненаукову, роботу. Додавалися до наукового стажу і роки перебування на посаді, на якій людина тільки ходила «у присутствіє» без наукових «последствій». Однак, якщо «фізична особа з вищою освітою» (випадок з автором), не перебуваючи на «наукових» посадах аспіранта, а згодом і докторанта, успішно захищає кандидатську, а згодом і докторську дисертації, заощадивши державі (за 72 місяці) близько ста тисяч гривень, то чи не варто преміювати хоча б частиною зекономлених коштів унікального спеціаліста, а не підцуплювати зароблене?!

Сталося так, що моя творча («інтерпретаційна») діяльність виявилася, на думку дипломованих учених, науковою; до друку приймалися мої статті в профільних виданнях, тематичні каталоги, книжки. Зрештою мені вдалося написати дисертацію, успішно її захистити. Через десять літ у такий самий спосіб, тобто у творчій майстерні, а точніше в себе дома, мені вдалося підготувати до друку ще декілька книжок, включаючи тематичну монографію, опублікувати близько трьох десятків статей, написати чергову дисертацію, успішно її захистити і, нарешті, одержати диплом доктора наук. Я став доктором мистецтвознавства, науковцем у галузі теорії та історії культури, але не перестав бути «професійним творчим працівником», членом НСХУ. У цьому зв'язку варто подумати про причину підготовки і захисту докторської дисертації саме в творчій майстерні і не підготовку до захисту десятків тисяч кандидатських і докторських дисертацій чиновниками на «наукових» посадах. Яку користь чи шкоду державі принесла існуюча система організації наукового процесу, якщо державні чиновники не здатні навіть розпізнати, де відбувається справжня наукова діяльність, а де її імітація?

Хто посіяв кукіль на українській творчій ниві? Хто інфікував юридичну службу державної установи бацилою заборони на професію творчого працівника? Чому не може житель сучасного села, мистецтвознавець за фахом, займатися науковою діяльністю, узагальнюючи наукові розвідки, впорядковуючи матеріали експедиції, у себе в хаті, сільській бібліотеці, подорожуючи в Інтернеті? — Чому ні! — відповідь. Але за тлумаченням ПФУ «науковим мистецтвознавством» (а що, існує ненаукове?) мають право займатися тільки посадовці.

Важко уявити, як можуть регулювати закони наукову і творчу діяльність. Ну, не може вчений або ж мистець творити чи то шукати істину за приписами, регламентами і підзаконними актами. Наукова і творча робота — це актуаліза-

ція права людини на самоідентифікацію через знання й уміння. До слова, якщо я, з вини ПФУ, опинився на соціально-професійній обочині, як нелегітимний учений, то можливо є сенс відіграти програму по соціальному захисту мене саме як члена творчої спілки з дипломом доктора наук? А що?! Якраз про це записано в постанові Кабінету міністрів України від 19 вересня 2002 р. № 1398 «Про затвердження Державної програми підтримки національних творчих спілок на 2003–2005 роки». До того ж у статті 6 Закону «Про професійних творчих працівників і творчі спілки» йдеться про соціальний захист мистців, їх право на належні умови роботи, пенсійне забезпечення. Їм навіть гарантується додатковий соціальний захист. Цікаво, а кому? Якщо не доктору наук, то кому?

«Банауси» з університетськими дипломами

У Давній Греції ремісничі низи, всі ті, що заробляли на прожиток фізичною працею, називалися банаусами (грецьк. *banause* — працюючий біля печі). В умовах античного рабовласницького устрою гідною розкутого чоловіка вважалася тільки та діяльність, котра базувалась на його духовному потенціалі і не була інструментом заробляння коштів для тривіального існування. З цієї причини ставлення до банаусів було презирливо-зневажливим.

В Україні давньоримські патриції стали йменуватись політиками, а патриціат — національною елітою. Плебеї з Апеннінського півострова перекочували до нас у подоби робітників і селян. Для буферизації взаємин між, скажімо, плугатарями, рудокопами, скотарями, шоферством, перукарями, рибалками і «найвищою елітою» — депутатським корпусом ВР в Україні був сформований прошарок з числа інтелігенції. Аби його структурно і за масою зміцнити, до цієї верстви еліта намагається долучити грошоплідів, склепарів, тих, що розливають воду, оковиту, хто шиє одяг, взуття, стриже, будує, годує, голосує, пророкує, пише, малює, розважає.

Гончарів, ковалів, ткачів, вишивальниць, каменярів, мереживниць, бондарів, кошикарів, колісників, гарбарів, іконостасників, татуювальників, богомазів, хресторобів інших кустарів у нас цінували за вміння, але не поважали «за брудноту фаху». Не в захваті від народного ремісництва й сьогодні. На маргінес відходить примітивний ручний труд. Усі випускники шкіл, включаючи сільські, переконані, що фізичною працею заробляють люди малообдаровані, неінтелектуальні, а тому все більше й більше намагаються дістати за контрактні гроші і бакшиш вузівський диплом.

Спритні освітянські престиждитатори, з притаманною їм штудерністю, миттєво розробляють для новоукраїнських банаусів не тільки нові спеціальності, програми, фахове кодування, але й почесні звання для випускників та їх на-

ставників. В одному з філіалів столичного університету ще не було викладачів, першого набору студентів, не уявлялась матеріально-технічна база, не була розроблена й затверджена науково-мистецька концепція професійної орієнтації, організаційно-методологічні принципи формування художника-конструктора, не визначені робочі місця, а положення про почесне звання «заслужений дизайнер України», про науково-педагогічні преференції та наукові пенсії на вчителів «роговично-волосяних» дисциплін, відповідний проект закону були завчасно розроблені.

Чи потрібно філософськи обгрунтовувати будову «штанів — напівікри», взаємодію рум'ян і білил на старечому обличчі російської акторки, архітектоніку зачіски української нареченої, будову роговиць на руках і ногах єврея піаніста, екологічний дизайн присадибної ділянки голови сільради з числа кримських татар? А навіщо? — логічне запитання. Якщо є штани, людина з нігтями й волоссям, є сільське обійстя, рояль, для чого філософія? Навіщо про українські ремесла говорити на «іноземном наречіі», а замість слів «швачка», «кравчиня», «розкровоальниця» вживати «модельєр», «дизайнер», «стиліст»?

Голохвостовці шикуються. Хто попереду?

До крісла новопризначеного державного чиновника, після його переходу з «наукової» посади на господарсько-управлінську, автоматично приклеюється лейбл-бирка «науковий» і вся наступна діяльність, скажімо, завгоспа, начальника фінансового управління, охорони державних таємниць, туризму, культури кваліфікується як наукова. У зв'язку з цим виникає природне запитання: «Чому в Україні майже половина пенсіонерів-«науковців», а з ваківськими дипломами — лише десята частина? Чому у нас кількість дипломованих економістів і юристів більше, ніж у всій Європі, а написати закон про ту саму наукову діяльність чи то судоустрій нема кому. Чому, зрештою, в чиновницькій діяльності Законодавцем закладена «пряма» науковість, а в творчій вона навіть не декларується, Чи не з цієї причини в Україні на кожен мільйон її громадян «припадає» всього один доктор мистецтвознавства. А визнається ПФУ ще менше.

Бездіяльність, чи то свідомо спотворену операцію Миколаївського обласного управління ПФУ, можна ототожнити з аналогічними діями місцевої автоінспекції, котра на перехресті повісила світлофор з кульгавою програмою, за якою водії, що повертають на головну вулицю, приречені їхати на жовте світло. Там і стоять з відеокамерою та жезлами «стражі порядку». Цей світлофор, за скромними підрахунками, «заробив» у цьому році більше трьох мільйонів гривень. А скільки в минулому?! І ви думаєте, що ДАІ, проаналізувавши спровоковані «порушення», поміняла програму діючого світлофора чи то встановила ускладнений електричний ліхтар з боковим зеленим на проблемному перехресті? Нічого подібного. Все залишається по-старому. Хто буде руйнувати власну годівницю?

Те саме відбувається і з Законом «Про наукову діяльність». Логічно, якщо виникає юридично-правова колізія, спеціалісти мали би виправити недоречності, вносячи відповідні пропозиції Законодавцю з поправками до діючих законів. Але таке здатні чинити виключно незаангажовані інституції. До останніх ПФУ зарахувати ніяк не можна. Хіба можна вважати державних службовців зі статусом добродійників, які свідомо «гублять» документи з пенсійної справи; імітують звернення до вищестоящої інстанції за роз'ясненнями; спотворюють науковий, творчий і загальний трудовий стаж; «категорично», з менторськими інтонаціями, не зараховують п'ятирічну сплату до ПФУ, а потім, без вибачень, знаходять цей документ; не визнають творчу діяльність як трудову і, відповідно, як наукову; не визнають кандидатський і докторський дипломи державного зразка?

На сьогодні Пенсійний фонд України разом з Міністерством внутрішніх справ залишаються за межами партнерських стосунків з народом, який репрезентують через своїх працівників. У цивілізованих країнах людина з жезлом допомагає водієві на дорозі; благодійницькі організації опікуються немічними, а пенсійні фонди — пенсіонерами. У нас не допомагають, а контролюють з-за куців, щиро радіючи, що піймали «порушника», наклали на нього штраф, не видали автомобіль інваліду (знайшли зачіпку), принизили доктора наук. Чи варто, у зв'язку з тотальною недовірою один до одного, відкритою неприхильністю чиновника до прохача і прихованою ненавистю останнього до службовця, ображатися на державу, громадянами якої ми є?

Чи варто гризти науку в Україні?

Кому потрібні липові університети, псевдопрофесори й доценти, фальшиві кафедри, фіктивні атестати і дипломи, квазіспеціалісти, показна освіченість?! Чи не пора запропонувати нинішньому Міністерству освіти і науки, без будь-яких виключень, присвоювати вчені звання доцента і професора тільки дипломованим спеціалістам. Не буває «професора» політології, права, економіки, філософії, історії, літератури, мистецтвознавства. Є науковий ступінь, до якого може припасовуватись учене звання. Не ліпиться до «присвоєного» почесного звання «заслужений працівник культури» вчене звання «професор». Не ліпиться.

Чим відрізняється науковий ландшафт в Україні, скажімо, від польського, російського, литовського? Єдина вада в Україні — перевантаженість «фізичних осіб з вищою освітою» на «наукових» посадах. Україна займає перше місце в Європі по кількості «наукових», тобто пільгових пенсій на одну тисячу населення і передостаннє — по кількості дипломованих кандидатів і докторів наук серед «наукових» пенсіонерів. Між тим, ПФУ продовжує плодити науковців «за посадою», ігноруючи вчених з ваківськими дипломами.

Нормативна база атестаційного процесу наукових і науково-педагогічних працівників, розроблена Вищою атестаційною комісією і затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2007 р. № 423, визначається сучасними вимогами до наукових кадрів, творчого процесу вченого, результатами його наукової діяльності. У переліку двох десятків документів моєї атестаційної справи, як здобувача наукового ступеня доктора наук, поданих свого часу до ВАК України, крім іншого, значилися:

– висновок установи, в якій виконувалась дисертація та установи, до якої був прикріплений здобувач;

– висновок комісії спеціалізованої вченої ради щодо відповідності дисертації зазначеній спеціальності та профілю ради, повноти викладу основних результатів дисертації в друкованих працях та особистого внеску дисертанта, використання в дисертації матеріалів і висновків кандидатської дисертації здобувача. Висновок підписують усі члени комісії;

– відгуки офіційних опонентів, засвідчені печатками установ, в яких вони працюють, із зазначенням дати їх надходження до ради;

– відомості про офіційних опонентів за формою 24;

– реєстраційна картка присутності членів спеціалізованої вченої ради на засіданні й участі в таємному голосуванні (форма10);

– стенограма (ідентична за змістом з фонограмою) засідання СВР, підписана головуючим на її засіданні і вченим секретарем та засвідчена печаткою установи, при якій функціонує рада, із зазначенням присутніх на засіданні постійних і введених додатково до її складу з дозволу ВАК України членів ради та їх спеціальностей;

– автореферат дисертації (5 прим.), підписаний на обкладинці автором;

– автореферат захищеної здобувачем кандидатської дисертації;

– два примірники облікової картки дисертації (форма14);

– перший примірник дисертації, переплетений і підписаний автором та засвідчений ученим секретарем спеціалізованої вченої ради щодо його ідентичності за змістом з іншими примірниками дисертації, що були подані до ради.

Якими ще мають бути регламенти, аби довести чиновнику з ПФУ, що саме Вища атестаційна комісія, а не комісія районного відділення пенсійного фонду визначена національним законодавством, постановами Кабінету міністрів України єдиним повноважним органом, який легітимізує діяльність доктора наук?

Дипломовані доктори наук дотримуються вимог ВАК щодо передуючих за хисту дисертації публікацій у фахових виданнях та монографії за темою наукової роботи не тільки за змістом, але й за формами подачі матеріалу, тому що наукові спільноти різних країн, аби мати на увазі й говорити про одне й те саме, уклали конвенції про поняттєвий апарат, структури наукової публікації, моно-

графії, дисертації, автореферату тощо. В цьому сенсі варто говорити про партнерські взаємини галузевих наукових шкіл в Україні, Європі, дружню взаємодію в освітній діяльності тощо.

Це все, так би мовити, «вищий пілотаж» наукового процесу, взаємообумовлена «науково-освітня обрядовість» на міждержавному рівні. В українських практичних вимірах «наукової діяльності», до прикладу, державного чиновника на «науковій» посаді все будується на засадах дурисвітства; пенсіонований робить вигляд, що 240 місяців займався наукою, а чиновник з ПФУ, при атестуванні «фізичної особи з вищою освітою», що вірить. Інша справа дипломований доктор наук. В «натурі його біологічного існування» як ученого відсутня постать посередника між ним, науковою діяльністю та її результатами. У дипломованого спеціаліста вищої кваліфікації взаємодія між різними державними інституціями, юридичними і фізичними особами проявляється на рівні наукової аргументації події, процесу, результату; аспектів висловлювання з приводу причин і наслідків того чи іншого явища, а не обставина перебування на «науковій» посаді інтелектуального імпотента.

Ось чому мені хочеться зрозуміти мотивацію рішень і дій з боку бюрократів з ПФУ стосовно дипломованого доктора наук, як «основного суб'єкта наукової діяльності», а не об'єкта чиновницького цюкування. Загальна поняттєва культура українського середньостатистичного чиновника, як показує життя, є вкрай спотвореною. За його логікою, при визначенні наукової пенсії, фізична особа на посаді є об'єктом наукової діяльності безвідносно до її результату. Предметом аналізу роботи «наукового посадовця» має бути відповідність між рівнем його кваліфікації і «наслідками» перебування на посаді. Якщо, скажімо, на «науковій» посаді людина працює в галузі сільського господарства, науковість такої діяльності проявляється в часі через друківані статті в профільних виданнях, якщо така робота завершується публічним захистом дисертації, одержанням відповідного диплома. В усіх інших випадках така діяльність набуває лише форм винаходу, відкриття, новації, удосконалення з ознаками науковості, тому що не добути нові знання, не відбулося їх прирощення до вже існуючих у цій царині.

Так само і з мистецтвознавством. Якщо член зареєстрованої в Україні творчої спілки постійно друкує статті навіть у профільних часописах, його діяльність вважається питомо творчою, аж поки він не підготує до захисту дисертацію на здобуття наукового ступеня, не захистить її, не одержить ваківський диплом. У цьому випадку «професійний творчий працівник», займався повнокривною науковою діяльністю, не перебуваючи на державній посаді; її прикметною ознакою є присудження йому наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Причому науковий стаж, відповідно до Закону «Про професійних творчих працівників і творчі спілки», визначається з часу з'явлення першої друківаної публікації у профільному виданні.

Що буде завтра?

Не думаю, що моє життя як науковця, члена творчої спілки і, зрештою, як пенсіонера після цієї статті поліпшиться; чиновництво сьогодні тримає цілий народ не тільки за руки, але й за голову та ноги. Таких як я — зі своїми бідами — мільйони. Що зроблять мої друзі, ті, що поділяють мої погляди? Поздоровлять з черговим виплеском «раціональних емоцій», деякі застережливо запитують: «Що тобі це дасть?» Відповім зразу: «Нічого приємного».

Що зроблять мої опоненти, недруги?

1. Знайдуть додаткові вади в тих законах, на які посилався, спробують перевести пенсійну проблематику на особистісну. Можливе звинувачення в націонал-шовінізмі.

2. Напишуть листа прем'єр-міністру, міністру МОН з проханням заборонити «антисоветіку» викладати в Україні будь-що, будь де, скажімо, до 2020 року., тобто до кінця життя. Це колись називалося «пораженіє в правах». Аргументи: «Он заперещал в університете сдавать свої предмети на руском, а также «піаріл» свої книги, показывая їх на лекціях і тем самим как би навязивал їх студентам».

3. Колишні вузівські викладачі без наукових ступенів, однак з науковими пенсіями, сприймуть мою аргументацію як «зазіхання». Насправді я за те, щоб педагогічна пенсія була не нижча наукової, але вони мають бути чітко розділені між собою.

4. Складніше мені дискутувати з колишніми й нинішніми викладачами без наукових ступенів, однак з ученими званнями доцента чи то навіть професора. Обмовлюсь зразу, ніде в світі «не дають професора» за перше місце у соціалістично-капіталістичному змаганні, за рекордний врожай, за олімпійську медаль, почесне звання, до річниці установи чи до іменин. Дарують багато чого. Не дарують учених звань, наукових дипломів і атестатів.

Так живе цивілізований світ.

Суспільство приречене на бездуховність, якщо, приміром, у театрі, філармонії, осередку творчої спілки кожний другий, а зараз майже кожний її член, незважаючи на рівень освіти, мистецької діяльності, носить звання «заслужений». Колишній глава держави рясніше за інших президентів посіяв лівою рукою «мистецьке лабузиння». А чи не логічніше було би нагороджувати справді достойних виключно українськими орденами, медалями, «національними підв'язками». Почесні звання, десятки тисяч «професорів», як показала практика вищої освіти, стали однією з причин її занепаду.

Народжений для плазування літати не здатний. І навпаки.

Пригадую TV-епізод десятирічної давнини, в якому колишня колгоспниця, порівнюючи тодішнє ставлення до роботи та її оплату з нинішнім, бідкалась

у студії, демонструючи глядачам скарлючені пальці рук. Вона показувала біло-рукій ведучій власні п'ятипалі «граблі» і на питання, яка в неї пенсія, промовляла: «Ось моя пенсія». Показувала рівчаки на долонях і бугри на перстах, дивуючись, що це кому-небудь може бути цікаво. Обличчя було спокійне, а душа ридала: «Ось моя пенсія».

Я запам'ятав рефрен з її глосолалій: «Яка ж я була дурна!» Колишня колгоспниця переповідала з подробицями свій рух по драбині успіху: «Парторг мене похвале, а я на бур'яни. Всі додому, а я сапаю. По радіо почала виступати, портрет мій повісили «на дошку». Село святкує, а я пораю ділянку. Бригадиром поставили, депутатом «назначили», грамоти — до кожного празника, радіолю дали, а потім холодильник привезли. Дівчата завидливо сприймали мої рекорди. Працювала по 13–14 годин. Заміж так і не вийшла. Радіола поржавіла. Із сусідами «по-хорошому», а близьких подруг не маю. Згадую все це, дивлюсь на молодих, а в голові одне: «Яка ж я була дурна!»

Чи личить мені сьогодні, коли пальці рук ще не зведені судомою, корити долю за чиновницьке хамство і нецтво, звинувачуючи у всіх гріхах владу? Думаю, ні. Не дай, Боже, дожити до тієї миті, коли я, через те, що зробив, можу залишитися без копійки на кусок хліба і свідками цього можуть стати мої колишні студенти, читачі, колеги з інших артистичних цехів. Хіба й мене спіткає планида небораки, коли я в безнадії прошепочу: «Вибач, Отче, за «наукове глупство»!

Анотація. Стаття затримує проблеми соціального захисту наукової праці, порушує низку актуальних питань, дотичних до науково-творчої діяльності.

Ключові слова: творча діяльність, соціальний захист, наукова робота, мистецтвознавство.

Аннотация. Статья затрагивает проблемы социальной защиты научной работы, поднимает ряд актуальных вопросов, связанных с научно-творческой деятельностью.

Ключевые слова: творческая деятельность, социальная защита, научная работа, искусствоведение.

Summary. The article deals with the problem of the social protection of the scientific activity, rises up several acute problems, related to the science issues.

Keywords: creative activity, social protection, scientific work, art criticism.